

Главным достоинством тренажера является то, что с его помощью можно проводить регулярные тренировки в стрельбе из личного оружия в различных помещениях и на местности, экономить боеприпасы, своевременно выявлять и устранять ошибки в действиях стрелка.

Электронный лазерный тренажер может использоваться для обучения слушателей в различных условиях — в зависимости от цели, которую ставит перед собой преподаватель, и степени подготовленности обучаемых. Тренажер целесообразно применять на самой ранней стадии обучения — при проведении так называемого входного контроля. Его безопасность в обращении позволяет преподавателю в короткие сроки определить уровень подготовленности слушателей для выработки последующей методики их обучения.

Достаточно отметить, что уже после 8-10 тренировок на тренажере начинающий стрелок выполняет упражнение ПМ (три выстрела по мишени № 4 с расстояния 25 метров)¹ из штатного оружия с результатом 20-24 очка.

Высока также эффективность стрелкового комплекса при отработке элементов скоростной стрельбы. Абсолютная безопасность при выполнении упражнений позволяет значительно сократить время на освоение приемов скоростной стрельбы в движении и из различных положений. Вырабатывается соответствующий динамический стереотип, который закрепляется стрельбой боевым патроном.

Таким образом, использование стрелкового тренажера помогает гораздо быстрее добиваться выработки устойчивых навыков владения оружием за счет увеличения более чем вдвое моторной плотности занятий.

¹ Приказ МВД РК № 300 от 05.08.2009 г. «Об утверждении Наставления по огневой подготовке в ОВД РК».

Түйін

Мақалада тапаншадан ату техникасын оқыту рөлі қарастырылады.

Resume

The article examines the role of technology in teaching pistol shooting.

Қ. Ө. Қарабеков, ҚР ІІМ Б. Бейсенов атындағы Қарағанды академиясының азаматтық-құқықтық пәндер кафедрасының аға оқытушысы, полиция капитаны

ҚҰҚЫҚҚА ҚАЙШЫ ҚЫЗМЕТТІК ІС-ӘРЕКЕТТЕРІМЕН КЕЛТІРІЛГЕН ЗИЯНДЫ ӨТЕУ

Қазақстан Республикасының Конституциясы заңдылық қағидасын мемлекет өмірінің негізін қалайтын қағидалардың бірі ретінде бекітті. Қазақстан Республикасы Конституциясының 1-бабында: «Қазақстан Республикасы өзін демократиялық, зайырлы, құқықтық және әлеуметтік мемлекет ретінде орнықтырады, оның ең қымбат қазынасы — адам және адамның өмірі, құқықтары мен бостандықтары» делінген¹.

Мемлекеттік және қоғамдық ұйымдар, лауазымды тұлғалар Қазақстан Республикасының Конституциясын және заңдарын сақтауға міндетті.

Конституциясымызда, ең алдымен жеке тұлғаның құқықтық мәртебесіне көп көңіл бөлінген, яғни қолсұғылмаушылық конституциялық қағида болып табылады. Барлық мемлекеттік органдар, қоғамдық ұйымдар және лауазымды тұлғалар жеке тұлғаны құрметтеуге, азаматтардың құқықтары мен бостандықтарын қорғауға міндетті болып табылады. Конституцияның 13-бабының 2-тармағы бойынша «Әркімнің өз құқықтары мен бостандықтарының сот арқылы қорғалуына құқығы бар».

Қызметтік міндеттерді бұзғаны үшін азаматтық-құқықтық жауапкершілік оның ерекшелігімен анықталатын негізгі қызметтерді орындайды. Біріншіден, зиянды өтеуді қамтамасыз ете отырып, қалпына келтірушілік сипатта болады. Екіншіден, тек қызметкерді ғана емес, қандай да бір ұйымды жауапкершілікке тарта отырып, ол мемлекеттік аппараттың жұмысын жақсарту құралы болып табылады, со-

нымен қатар превентивті-тәрбиелік міндеттерді атқарады.

«Қазақстан Республикасының Ішкі істер органдары туралы» Қазақстан Республикасының 1995 жылғы 21 желтоқсандағы N 2707 Заңының 1-бабына сәйкес Қазақстан Республикасының ішкі істер органдары (бұдан әрі — ішкі істер органдары) Қазақстан Республикасының заңдарына сәйкес анықтау, алдын ала тергеу мен жедел іздестіру қызметін, сондай-ақ қоғамдық тәртіпті сақтау мен қоғамдық қауіпсіздікті қамтамасыз ету, адам мен азаматтың құқықтары мен бостандығына, қоғам мен мемлекеттің мүдделеріне қылмыстық және өзге де заңға қарсы қол сұғушылықтардың алдын алу және жолын кесу жөніндегі атқарушылық және өкім етушілік функцияларын жүзеге асыратын арнайы мемлекеттік орган болып табылады. Бұл міндеттерді жүзеге асыру әкімшілік, қылмыстық іс жүргізушілік сипаттағы мәжбүрлеу шараларын қолданумен байланысты, осындай жағдайларда заңды бұзу кезінде мүліктік және моральдық зиян орын алуы мүмкін. Бұл, мәжбүрлеуден басқа ішкі істер органдарының шаруашылық-техникалық қызметі саласында да келтірілуі мүмкін. Барлық аталған жағдайларда зиян келтірген құқыққа қайшы іс-әрекет бойынша тәртіптік, әкімшілік, ал жеткілікті негіздер болған жағдайда қылмыстық жауапкершілік туындайды. Бірақ олардың кез-келгенін қолдану, азаматтық-құқықтық жауапкершілікті жоққа шығармайды, керісінше жәбірленушіге келтірілген материалдық және моральдық зиянды өтеуді қамтамасыз етеді.

Ішкі істер органдарының мұндай жауапкершілігі шарттан немесе шарттан тыс болуы мүмкін. Біріншісі, ішкі істер органдарының шарт бойынша міндеттемені орындамаған немесе тиісті түрде орындамаған жағдайларда келтірілген зиянды өтеу кезінде пайда болады. Мұндай жағдайларда ол тараптардың арасында жасалған шарттың талаптарына сәйкес, оны реттейтін заңның ережелерімен реттеледі. Екіншісі, шарттық қатынастардан бөлек пайда болады және Қазақстан Республикасының азаматтық кодексінің (ерекше бөлім) 47-тарауы «Зиян келтірудің салдарынан туындайтын міндеттемелер» институты бойынша реттеледі².

Бұл мақаланың қарастыру пәні — ішкі істер органдарының шарттан тыс жауапкершілігі болып табылады. Ол белгілі жағдайларда қолданылады және зиян келтірген қызметкердің құқыққа қайшы қызметтік іс-әрекеттерінің сипатына (түрлеріне) тәуелді болады.

Ішкі істер органдарының азаматтық-құқықтық жауапкершілігі, басқа ұйымдар, заңды тұлғалар сияқты жалпы және арнайы негіздер болған жағдайларда ғана пайда болады³.

Жалпы негіздерге мыналар жатады: жәбірленушіге зиян келтіру, зиян келтірушінің іс-әрекетінің құқыққа қайшылығы, оның кінәсі, осы іс-әрекет пен келтірілген зиянның арасындағы себептік байланыс; осы негіздердің барлығы азаматтық құқық бұзушылықтың құрамын қалыптастырады⁴.

Арнайы негіздері мыналар болып табылады: жауапкершіліктің ерекше субъектісінің болуы, ұйымның қызметкерінің құқыққа қайшы қызметтік іс-әрекеттерімен зиян келтіруі. Біріншісі, заң әдебиеттерінде кеңінен қарастырылған, сондықтан бұл еңбекте арнайы негіздерге көңіл бөлеміз.

Арнайы негіздер.

1) *Жауапкершіліктің ерекше субъектісі.* Олар қызметкерлердің өздері емес, ұйым — ішкі істер органдары болып табылады. Азаматтық құқықта ұйымды қызметкерлерінің құқыққа қайшы іс-әрекеттері үшін жауапкершілікке тарту барысында төмендегідей жағдайлар ескеріледі:

– заңды тұлғаны ұжым ретінде анықтайтын теорияға сәйкес ұйымның қызметтері оның қызметкерлерінің іс-әрекеттері арқылы жүзеге асырылады, сондықтан олардың қызметтік іс-әрекеттері — бұл заңды тұлғаның іс-әрекеттері болып табылады⁵;

– жауапкершілікті заңды тұлғаға жүктеу, жәбірленушінің мүддесін толық және шынайы қанағаттандыруды қамтамасыз етеді.

Қорыта келгенде, жауапкершіліктің мұндай тәртібі мемлекеттік аппараттың жұмысын жақсартудың маңызды құралы болып табылады. Ішкі істер органдары зиянды өтеп, орын алған құқық бұзушылықтың себептерін анықтайды және кінәлі қызметкерлерді жауапкершілікке тартады.

Жауапкершіліктің субъектісі кез-келген ішкі істер органдары емес, тек азаматтық құқық субъектілікке ие, яғни заңды тұлғалар ретінде танылатыны ғана табылады, Қазақстан Республикасының Азаматтық кодексінің 33-бабына сәйкес тек олар ғана сотта жауапкер бола алады. Қазақстан Республикасының 1995 жылғы 21 желтоқсандағы № 2707 Заңының 4-бабына сәйкес Ішкі істер органдарының біртұтас жүйесін Ішкі істер министрлігі, оның құрамына кіретін департаменттер мен өзге де құрылымдық бөлімшелер, областардың, республикалық маңызы бар қала мен Республика астанасының, көліктегі оған бағынатын ішкі істер департаменттері, қалалық, аудандық, қалалардағы аудандық, поселкелік, желілік ішкі істер органдары, ішкі әскерлер, білі беру ұйымдары, мекемелер және өзге де ұйымдар құрайды.

Қазақстан Республикасының Азаматтық кодексінің 47-тарауы «Зиян келтірудің салдарынан туындайтын міндеттемелерге» арналған. Бірақ ҚР АҚ-нің 923-бабында анықтау, алдын ала тергеу, про-

кураатура және сот органдарының заңсыз іс-әрекеттерімен келтірілген зиян үшін жауапкершілік мына жағдайларда туындайтыны атап көрсетілген: заңсыз соттау, заңсыз қылмыстық жауапқа тарту, бұлтартпау шарасы ретінде заңсыз қамауға алу, үйде қамауда ұстау, ешқайда кетпеуі туралы қолхат алуды заңсыз қолдану, қамау немесе еңбекпен түзеу түріндегі әкімшілік жазаны заңсыз қолдану, психиатриялық емдеу мекемесіне немесе басқа емдеу мекемесіне заңсыз орналастыру. Және де азаматқа келтірілген зиянды анықтау, алдын ала тергеу, прокуратура және сот органдары лауазымды адамдарының кінәсіне қарамастан, заң актілерінде белілінген тәртіппен толық көлемде мемлекет өтейді делінген. Менің ойымша, заңшығарушы Азаматтық кодексте тек ішкі істер органдарының қылмыстық процесті жүргізетін қызметкерлерімен келтірілген зиянды өтеу тәртібін ғана көрсетіп қоймай, сонымен қатар басқа да қызметкерлерімен келтірілген зиянды өтеу тәртібін анықтауы қажет еді. Сонда ішкі істер органдарының басқа қызметкерлерімен келтірілген зиян АҚ-тің 917, 921, 922-б.б. сәйкес өтеледі ме? Мысалға жедел уәкілмен, учаскелік инспекормен, патрульдік полиция қызметкерлерімен және т. б. келтірілген зиянды өтеуді АҚ-тің аталған баптарымен саралағаннан гөрі, 923-баптағы анықтау және алдын ала тергеу органдары деген түсініктерді ішкі істер органдары немесе құқық қорғау органдары деп аталған органдардың барлығын жалпылама атап өтсе дұрыс па деп ойлаймын.

Анықтау, алдын ала тергеу, прокуратура органдарының өзге де заңсыз іс-әрекетінің салдарынан азаматқа немесе заңды тұлғаға келтірілген зиян Азаматтық кодекстің 922-бабында көзделген негіздер мен тәртіп бойынша өтеледі. Осы бойынша мемлекеттік органдардың заң актілеріне сәйкес келмейтін актілерді шығаруының салдарынан келтірілген зиян актіні шығарған органдар мен лауазымды адамдардың кінәсіне қарамастан, сот шешімі негізінде өтелуге тиіс. Зиян мемлекеттік қазына есебінен өтеледі. Қаржы органдары не арнайы тапсырма бойынша басқа органдар мен азаматтар қазына өкілдері болады. Жергілікті өзін-өзі басқару органдары мен лауазымды адамдары келтірген зиян үшін сот тәртібімен жауап береді. Мемлекеттік органдар лауазымды адамдардың әкімшілік басқару саласындағы заңсыз іс-әрекетінен (әрекетсіздігінен) елтірілген зиян осы органдардың иелігіндегі ақшаның есебінен (АҚ-тің 917-бабы) жалпы негіздерде өтеледі. Лар жеткіліксіз болған кезде зиян мемлекеттік қазынаның есебінен субсидиарлық жолмен өтеледі. Ал АҚ-тің 933-бабына сәйкес анықтау, алдын ала тергеу, прокуратура және сот органдарының лауазымды адамдарды келтірген зиянды өтеген мемлекеттің (АҚ-тің 923-бабының 1-тармағы) мұндай адамдардың кінәсі соттың заңды күшіне енген үкімімен белгіленсе, осы адамдарға кері талап қоюға құқығы бар. Осы баптағы мемлекеттің кері таоап қою құқығын қызметкердің кінәсінің нысанына байланысты ажыратса деп ойлаймын. Азаматтық құқықта кінә, қасақаналық және абайсыздық (жай және өрескел) болып бөлінеді. Бұл қазіргі кезде жиі орын алған ішкі істер органдары қызметкерлерінің құқыққа қайшы әрекеттерінің азайуына септігін тигізер ме еді.

2) *Ішкі істер органдары, қызметкерінің тек құқыққа қайшы қызметтік іс-әрекеттерімен зиян келтіруі бойынша жауап береді.* ПМ қызметкерлерінің қызметтік іс-әрекеттерінің шеңбері нормативтік-құқықтық актілермен белгіленеді. Яғни қызметтік іс-әрекеттері деп қызметте болған кезін ғана емес, сонымен қатар жұмыстан тыс уақытта да ішкі істер органдарының қызметін атқаруын да танимыз. Керісінше, жұмыс уақыты болса да, бірақ қызметтік міндеттерін орындаумен байланысты емес іс-әрекеттерін қызметтік деп танымайтын жағдайлар да болады. Мұндайда келтірілген зиянды қызметкердің өзі өтейді.

Сонымен, ішкі істер органдары қызметкерлерінің құқыққа қайшы іс-әрекеттерімен келтірілген зиянды өтеу барысында жәбірленушінің бұзылған құқықтарының қалпына келтірілуі тиісті дәрежеде болуы үшін осы саладағы азаматтық заңнаманы жетілдіру және нақтылау қажет деп ойлаймын.

¹ Қазақстан Республикасының Конституциясы, 1995 жылы 30 тамыз.

² Қазақстан Республикасының азаматтық кодексі, ерекше бөлім. 1999 жылғы 1 шілдедегі N 409 Кодексі.

³ Маркова М. Г. Ответственность органов внутренних дел за вред, причиненный неправильными служебными действиями их работников. — М., 1980. — 5-б.

⁴ Гражданское право / Учебник. под ред. А. П. Сергеева и Ю. К. Толстого, — М., 1999, Т. 3. — 12-15-б.

⁵ Бұл теорияның авторы академик А. В. Венедиктов болған. Қара А. В. Венедиктов. Государственная социалистическая собственность. М. — Л.: Академия наук СССР, 1948. — 657-б.